

Kymenlaakson asutusnimiä ja asutushistoriaa. Saulo Kepsu. Pohjois-Kymenlaakson kylänimet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367, Hämeenlinna 1981. 312 s.

Tämä on ensimmäinen osa Kymenlaakson asutusnimiä ja asutushistoriaa koskevaan tutkimukseen. Sen on kirjoittanut Saulo Kepsu. Teos on osa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367, Hämeenlinna 1981. Teoksen sisältö on seuraava:

Kymenlaakson asutusnimiä ja asutushistoriaa. Saulo Kepsu. Pohjois-Kymenlaakson kylänimet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367, Hämeenlinna 1981. 312 s.

Tämä on ensimmäinen osa Kymenlaakson asutusnimiä ja asutushistoriaa koskevaan tutkimukseen. Sen on kirjoittanut Saulo Kepsu. Teos on osa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367, Hämeenlinna 1981. Teoksen sisältö on seuraava:

N

Kymenlaakson asutusnimiä ja asutushistoriaa

SAULO KEPSU *Pohjois-Kymenlaakson kylänimet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 367, Hämeenlinna 1981. 312 s.

Sellaisia väitöskirjoja, joissa ensisijaisena tutkimusaineistona on ollut suomen kieleen kuuluva paikannimistö, oli viime vuoteen

Kirjallisuutta

mennessä ilmestynyt vain kolme (Viljo Nissilä 1939, Arvo Meri [Lopmeri] 1943, Eero Kiviniemi 1971). Ruotsinkielisestä paikannimistöstämme oli vastaavanlaisia tutkimuksia kaksinkertainen määrä. Kun nyt vajaan vuoden kuluessa on painosta tullut kaksi uutta väitöskirjaa, edellä esitelty Jouko Vahtolan »nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus» sekä Saulo Kepsun kylännimimonografia, kyseessä on yksi osoitus jo 1960-luvulla uutta vauhtia saaneesta onomastisesta tutkimuksestamme. Vain myönteistä on nähdäkseni se, että Jouko Vahtola on pohjakoulutukseltaan historiantutkija ja Saulo Kepsu ruotsin kielen opettaja; kumpikin on nimittäin hyvin perehtynyt myös suomen kielen tutkimukseen sekä nimistöömme.

Viime vuosikymmenet ovat olleet erityisesti onomastisten teorioiden kehittelyn ja aineistokokoelmien täydentymisen aikaa. Tämä on toisaalta johtanut tutkimuksen tavoitteiden selkiintymiseen ja toisaalta parantanut mahdollisuuksia uudenlaisiin tuloksiin. Miljoonia nimilippuja sisältävät käsikäyttöiset rekisterit sekä asiakirjarkistomme mahdollistavat kuitenkin monien ongelmien selvittelyn vain periaatteellisesti; yksityiseltä tutkijalta niiden ratkominen veisi liian paljon aikaa. Tämän takia tutkimuksen tavoitteet on rajattava kulloistenkin mahdollisuuksien mukaan.

Martti Rapola kirjoitti Virittäjässä 1943 Arvo Meren tutkimusta (Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet) arvioidessaan tarkkanäköiseen tapaansa seuraavasti:

Vasta alullaan olevassa suomalaisten paikannimien tutkimuksessa näyttää käyvän tavaksi asettaa tehtävät siten, että jonkin maantieteellisen, hallinnollisen tai historiallisen alueen nimistö joko kokonaisuudessaan tai tietyn näkökohdan mukaan otetaan selvitetäväksi. -- Täten kirjoitetut teokset sisältävät tavallaan sarjan nimietytymologisia artikkeleita, joita ei yleensä sido toisiinsa mikään muu kuin nimettyjen paikkojen sijainti ja jossain määrin nimien nykyaikainen aiheala. Nimien rakenne, niiden alkuperäinen aihe ja syntymäaika saattaa tämmöisessä tutkimuksessa, sikäli kuin siinä on onnistuttu pääsemään luotettavaan tulok-

siin, osoittautua sangen monisäikeiseksi. Ennakoltakin voi arvata, että tulosten heterogeenisuus on kuvatus probleemin asetelun luonnollisin seuraus, ts. analyysiin on mahdollista päästä, vaivoin synteisiin, mikä kuitenkin olisi tutkimusvietin tavoitteena luonnollisempi.

Tällainen näkökohta saattaa tulla mieleen Saulo Kepsun tutkimuksen nimen perusteella; sehän viittaa vain määräalueen kylännimien alkuperän selvittelyyn. Tutkimuksen päämääränä ei kuitenkaan ole vain näin rajatun nimiaineiston etymologinen analyysi. Sen tavoitteisiin kuuluu myös asumusryhmien nimeämisen yleisempi selvittely sekä valikoituun nimistöaineistoon perustuva synteesi alueen varhaisesta asutushistoriasta. Tutkimusaineisto kasvaa näin melko laajaksi: kylännimiä on alueella 117 mutta erilaisten asumusryhmien nimiä jo 635 ja eränimiksi laskettuja nimiä näiden lisäksi pitkälti toistasataa.

Tutkimuksen laajin osa on silti kylännimien etymologinen analyysi. Siinä ei ole pyritty vain selvittämään kylännimien syntyä vaan myös etymologioimaan kylännimissä esiintyvät propriiset elementit, ts. henkilönnimet ja muut paikannimet. Tavoitteen ulottaminen näin pitkälle on laventanut etymologista osaa huomattavasti ja tuonut esiin monia uusia ongelmia. Itsetään selvää on, että tutkimus tältä osin laajenee myös alueellisesti: selvitettävänä näin ovat oikeastaan tietyt nimet ja nimi-elementit koko kielialueella.

Näin tarkasteltuina tutkimusalueen kylännimistä noin puolet on melko ongelmattomia (tyyppiesimerkkejä: *Anttila, Heiskala, Haapalahti, Selänpää, Radansuu, Jokela, Pappila*). Etymologisesti hyvin hämärää on nimistä vain noin kymmenesosa, esim. *Jaala, Kausala, Lovasjärvi, Säyhde, Taasia*, ja useimmat niistä myös jäävät varmaa selitystä vaille, vaikka erilaiset mahdolliset tulokinnat on yleensä hyvin esitetty. Muissa kylännimissä ongelmana on joko niihin sisältyvien henkilönnimien alkuperä tai jo ennen tätä kysymys siitä, onko jokin nimi-elementti henkilönnimi vai ei (tyyppiesimerkkejä: *Kinansaari, Kourula, Kuivala, Kääpälä, Lyöttilä, Pyöriä, Uimila*). Kun esikristil-

lisistä henkilönnimisysteemeistämme on melko vähän varmaa tietoa, vastaan tulee ongelmia, joiden selvittely olisi vaikea tutkimusaihe jo sellaisenaankin. Esim. rajan veto esikristillisten yksilönnimien ja myöhempien lisänimien välille näyttää usein mahdottomalta, ja yhtä vaikeaa voi olla tällaisten nimien asiataustan arvailu. Vastauksia hakiessaan Saulo Kepsu on luottanut aiemman tutkimuksen mielestäni usein kyseenalaisiin tuloksiin ehkä liikaa. Jotkut lisänimiksi selitetyt henkilönnimet (esim. *Hirvi, Härkä, Karhu*) saattaisivat olla myös vanhoja yksilönnimiä, ja toisaalta otaksuttua useammat itäiset sukunimet saattaisivat perustua asuinpaikkaan viittaavaan lisänimeen. Tekijä on siis ollut melko varovainen uudenlaisia henkilönnimietymologioita esittäessään, mutta sellaisiakin tutkimus kyllä sisältää.

Tähän tapaan rajatuilta paikannimi-monografioilta on helppo vaatia enemmän tuloksia kuin kohtuullisesti arvioiden on odotettavissa. Mittana saatetaan käyttää monia loistokkaita etymologioita muistamatta sitä, että ne perustuvat ehkä useammin harvinaiseen oivallukseen tai sattumalta löytyneeseen tietoon kuin sinnikkääseen yritykseen. Monet nimet pysyvät selvittämättöminä yksinkertaisesti siksi, että niiden tulkintaan tarvittavat tiedot näyttävät olevan tavoittamattomissa. Tämäntapaisten aineiston selvittelyssä riippuu paljon jo sattumasta: siitä, millaisia nimiä tutkimusalueelle osuu, ja siitä, millaisia tietoja erilaisista lähteistä sattuu löytymään. Tärkeintä onkin se, että esitettyjen etymologioiden tai selitysmahdollisuuksien perusteet ovat pitäviä. Tällä tavoin arvioiden Saulo Kepsun tutkimuksen etymologinen osa on enimmäkseen vakuuttavaa työtä. Päätelmät perustuvat huolellisesti pääosin alkuperäislähteistä koottuun aineistoon, ja ne sisältävät monia varmoilta tuntuvia tai ainakin aiempia parempia etymologioita (esim. *Miettu, Multia, Pyötsiä, Saarainen, Sitikka*). Lukijan on kuitenkin syytä muistaa, että varsinkin suurtaajuisten nimielementtien osalta ns. vertailunimistöä on huomattavasti karsittu ja että jokin lisänimeltä näyttävä ilmaus vanhoissa asiakirjoissa

saattaa olla myös henkilön kotipaikan nimi.

Tutkimuksen loppuosassa selvitetään ensin alueen kaikkien asumusryhmien nimien rakennetta ja alkuperää. Synteesi perustuu aineiston pohjalta rakennettuun luokitteluun, jossa otetaan huomioon se, millaisista kielen aineksista primaarit kylännimet on muodostettu ja millaisia jo olemassa olleita nimiä on annettu asumusryhmille tai käytetty niiden nimeämisessä. Luokittelu on 50 alatyypin johtavana ehkä liiankin tarkka, etenkin kun se ei pyri kattamaan koko maan asumusryhmien nimiä. Olennaisin tieto nimeämisestä olisi käsittääkseni tavoitettu hieman karkeamman ryhmittelyn avulla. Analyysin tulokset on kyllä tiivistetty selkeämpään muotoon luvussa »Katsaus nimeämiseen». Tämä luku sisältää joukon kiintoisia väitteitä kylännimien alkuperästä, esim. viranomaisten huomattavasta osuudesta nimenannossa ja siitä, millä tavoin kylännimien kantana olevat alkutalojen nimet pohjautuvat etunimiin ja lisänimiin. Jälkimmäisissä kuvastuu tietysti myös tekijän käsitys siitä, mitkä nimet ovat olleet alkuaan lisänimiä. Tämäntapaista selvitystä asumusryhmien nimeämisestä ei ole aiemmin tehty.

Viimeksi Saulo Kepsu hahmottelee yleiskuvan alueen varhaisesta asutushistoriasta vanhan asutusnimistön ja ns. eränimien valossa. Asutushistoriallinen kehysteoria on perinteinen. Kirjoittaja otaksuu, että asutus on tullut seudulle samaan aikaan ja samoja teitä kuin rautakautinen kulttuuri; tätä ennen alueella olisi vain eräilty. Ainoastaan Tapolassa, josta on rautakautisia hautalöytöjä, otaksutaan olleen asutusta jo 1000-luvulla; muualle se olisi levinnyt vasta myöhäiskeskiajalla. Saulo Kepsun käsitykset eivät paljonkaan poikkea niistä, jotka Aimo Halila on esittänyt 1939 ilmestyneessä Iitin historian I osassa. Tämä on hieman yllättävää, koska mielipiteet Suomen esihistoriallisen kulttuurin etnisestä taustasta ovat viime aikoina paljon muuttuneet. Uudempiin ajatuksiin ei tutkimuksessa viitata.

Ilmeisesti nimistöön perustuva asutushistoriallinen tutkimus vaatisi perustak-

Kirjallisuutta

seen vielä laajemman aineiston. Kylännimille on kyllä aina annettu huomattava asutushistoriallinen dokumenttiarvo, mutta kun alue on näinkin pieni, ne eivät silti välttämättä kerro totuutta alueen varhaisasutuksesta. Syitä on monia. Kylännimet tulevat usein esiin vasta suhteellisen myöhään, verotukseen liittyvissä asiakirjoissa, ja ne saattavat joskus olla myös viralliseen käyttöön tehtyjä. Lisäksi nimet voivat olla monitulkintaisia tai pysytellä vaihtelun alkuperästä. Esim. henkilönnimi *Tapo* kylännimessä Tapola voi olla joko esikristillinen tai kristillisperäinen, ja muut vanhimmiksi otaksutut kylännimet (*Vuolenkoski, Kauramaa*) eivät sisällä selviä viitteitä iästään. Tulkinnanvaraisuus mahdollistaa erilaiset asutushistorialliset selitykset.

Ns. eränimiin on tässä tutkimuksessa taas sisällytetty vain kansallisuuteen, heimoon ja kotipaikkaan viittaavat nimet sekä henkilönnimikantaiset nimet, ts. se nimistö, joka ehkä selvimmin kertoo yhden varhaisen asutuskerrostuman lähtöseuduista. Todellisuudessa niitä on tietysti myös muunlaisia, ja on ainakin mahdollista, että tällaisten levikit olisivat tulkittavissa myös toisin. Ainakaan alueen varhaisimman asutuksen osalta ei esitelty asutus- ja eränimistö siis ehkä olekaan niin yksiselitteistä kuin tekijä on ajatellut, vaikka suurin osa kylistä olisi syntynyt vasta myöhäiskeskiajalla, juuri siihen tapaan kuin Saulo Kepsu on otaksunut. Ongelmat liittyvät nimien alkuperään: vaikka varsinaisten kylännimien synty on voitu useimmiten selittää luotettavasti, niihin sisältyvissä muissa nimissä on vielä paljon selvittämättömyyttä. Saulo Kepsu on runsaan aineistonsa pohjalta pyrkinyt ratkomaan myös kaikkein hankalimpia nimien alkuperään liittyviä ongelmia mutta harkiten ja liikojia hypoteeseja vältellen. Tutkimus sisältää runsaasti uutta onomastista tietoa muustakin kuin Pohjois-Kymenlaakson paikanimistöistä.

Eero Kiviniemi